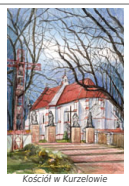


# Zabytki

Badania archeologiczne prowadzone na terenie powiatu dowodzą bardzo odległych początków osadnictwa ludzkiego na tym obszarze. Najstarsze ślady w okolicach Kozłowa datowane są na wczesny mezolit. Szczególnie intensywne było ono w dobie tzw. kultury lużyckiej, czego dowodem są licznie odkrywane ślady osad i cmentarzyk ciałopalnych. Najstarsze zachowane zabytki budownictwa mają jednak rodowód dopiero średniowieczny. W pierwszej kolejności należy wymienić pozostałości **grodziska we Włoszczowie**. Ma ono formę znacznych rozmiarów kopca ziemnego, użytkowanego wśród las, na poludnie od miasta. Dawniej były tu mokrady i na nich (prawdopodobnie w XIII wieku) zbudowano grodzisko z wieżą mieszkalno-obronną na wierzchołku. Obecnie znajduje się na nim późnobarokowa kamienna figura św. Jana Nepomucena z 2 poł. XVIII w. Podobny charakter, choć nieco mniejsze rozmiary posiada **gródek w Bebelnie**. Reprezentuje on typ tzw. grodzisk ostrosłupowych. W wyniku prowadzonych tu badań stwierdzono dwa okresy osadnictwa przypadające na XIII i XV-XVI wiek.



Kościół w Kurzelowie

Sredniowiecznymi zabytkami są gotyckie kościoły w Kurzelowie, Moskorzewie i Seceminie. Najcenniejszym z nich może się poszczycić **Kurzelów**, dawne miasto lokowane w 1285 r., ośrodek dóbr arcybiskupich. Pokolegiacki **kościół p.w. Wniebowzięcia NMP** został wzniesiony ok. roku 1360 z fundacji abpa Jarosława Bogorii Skotnickiego. Ciekawym rozwiązaniem architektonicznym budowli jest wsparcie sklepienia na jednym filarze. Na uwagę zasługują również: częściowo zachowana kamienna dekoracja otworów okiennych i drzwiowych oraz sklepienia, a także marmurowy nagrobek Maryanny z Prięgiaków Baranowskiej i spiszowa chrzcielnica z 1414 r.



Kościół w Moskorzewie

Z tego samego okresu pochodzi **kościół p.w. św. Małgorzaty w Moskorzewie** wzniesiony ok. 1380 r. staraniem Klemensa z Moskorzowa, podkanclerzego koronnego. Jest to ceglana budowla z okazałą wieżą nad kruchtą. Godne odnotowania są zachowane żelazne drzwi do wieży z gotyckim napisem i datą 1380. **Kościół p.w. 66. Katarzyny i Jana Ewangelisty w Seceminie** został wzniesiony w 1402 r. z fundacji Piotra Szafranka, a następnie w latach 50-tych XVI w. zamieniony przez Stanisława Szafranka na zбір i rozbudowany. Obecnie bryła kościoła prezentuje styl gotycki z barokowym szczytem fasady. Na ścianach zachowało się kilka ciekawych epitafiów, m.in. Grzegorza Brocha (renesansowe z 1601 r.). W tej grupie należy też wymienić **kościół p.w. św. Jakuba w Stanowiskach** pierwotnie gotycki, po przebudowie w XVII w. o charakterze barokowym. Bardzo ciekawe tabernakulum w ołtarzu głównym tego kościoła przedstawia rzeźbioną scenę Ostatniej Wieczerzy.

Połowa XVI i wiek XVII to okres ożywionego ruchu reformacyjnego na terenach obecnego powiatu. Setek kościołów zamieniono wówczas na zbory, a później rekatolizowano. Epizody takie miały kościoły w Moskorzewie i Seceminie oraz w wiele niezachowanych do dziś kościołów drewnianych. Z tych czasów pochodzą również: **zбір ańiański w Ludyni** z poł. XVI w., zamieniony później na spichlerz dworski, **ruiny zboru w Łąpczynie Woli** z początku XVII w., **tw. mruwaniec w Moskorzewie** z XVI w. wg tradycji mieszczącej szkołę ańiańską oraz **gotyckie ruiny w Gruszczynie** z poł. XVI w. identyfikowane jako zбір ańiański, albo jako kościół klasztorny p.w. św. Michała.



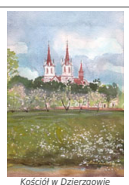
Kościół w Czarnicy

Kolejną grupę zabytków sakralnych stanowią kościoły barokowe będące najczęściej fundacjami rodów szlacheckich - ówczesnych właścicieli miast czy wiosek, w których je wznoszono. Wczesnobarokowy **kościół p.w. Wniebowzięcia NMP i św. Floriana w Czarnicy** został wybudowany w latach 1640-1659 staraniem Stefana Czarnieckiego i stał się później jego mauzoleum. Szczęśliwie przetrwał w 1937 r. przeniesiony z krypty do okazałego sarkofagu projektu Józefa Trażalskiej-Kamińskiej umieszczonego w prezbiterium kościoła. W bocznej kaplicy zgromadzono pamiątki po Czarnieckim, m.in.: niewielki XVII-wieczny obraz Matki Boskiej z ołtarza polowego hetmana, jego konny portret oraz naczyńia i szaty liturgiczne jego fundacji. Naprzeciwko świątyni, w miejscu gdzie prawdopodobnie stał dwór Czarnieckich, w latach 60-tych lub. 70-tych ub. służyła założono park-carbonetum, gromadzący szereg ciekawych gatunków drzew i krzewów. Z tego samego okresu pochodzi **kościół p.w. Wniebowzięcia NMP w Olesznie** z jednolitym stylizacyjnie, barokowym wyposażeniem wnętrza. Szczególnie warto zwrócić uwagę na ciekawą dekorację stiukową oraz obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem przeniesiony w 1680 r. ze zlikwidowanego kościoła w polskim Chotowie.



Kościół we Włoszczowie

Najokazalsza budowla sakralna w powiecie to **kościół p.w. Wniebowzięcia NMP we Włoszczowie**. Stanowi on sanktuarium maryjne z łaskami słynącym obrazem NMP ze św. Józefem i Joachimem z 2 poł. XVII w. w ołtarzu głównym. Świątynię wzniesiono etapami w latach 40-tych i 70-tych XVII wieku. Ma ona charakter barokowy z neobarokową wieżą zegarową z 2 poł. XIX w. We wnętrzu godnie zainteresowania są: nagrobek kolatora świątyni Mikołaja Małachowskiego, zm. w 1787 oraz XVII-wieczny obraz św. Jana Kantege. Późnobarokowy charakter posiada również **kościół p.w. św. Wawrzynca w Kluczewsku** z końca XVIII w.



Kościół w Dzierzgowie

Ciekawą architekturę posiadają kościoły klasycystyczne: **p.w. Wszystkich Świętych we Włoszczowie** z 1786 r., **p.w. Nawiedzenia NMP w Koniecznie** wzniesiony w latach 1796-1812 i **p.w. św. Tekli w Krasocinie** z 1856 r. Wśród mruwanych kościołów należy wymienić również neogotycki **kościół p.w. Wniebowzięcia NMP w Dzierzgowie** z 1903 r. z cudownym obrazem Matki Boskiej z Dzieciątkiem z początku XVII w. zdobytych przez Jana Myszakowskiego na Rusi.

Cennymi zabytkami architektury sakralnej są nieliczne zachowane budowle drewniane: **kaplica cmentarna św. Anny w Kurzelowie** z 1 poł. XVII w. oraz **kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych w Koszowie** z początku XVII w. i **p.w. św. Michała Archanioła w Bebelnie** z 1745 r. Tym ostatnim towarzyszą również współczesne im drewniane dzwonnice. Na ich tle wyróżnia się mająca obronny charakter drewniana dzwonnica przy kościele parafialnym w Kurzelowie z XVII-XVIII w.



Kościół w Koszowie

Z kilkunastu istniejących po II wojnie światowej na terenach obecnego powiatu drewnianych dworów szlacheckich do dziś zachowały się dwa. Najciekawszy z nich **dwór w Ludyni** z ok. poł. XVIII w., malowniczo położony wśród stawów, "grał" filmowe dwory w ekranizacjach Szyfowych prac i Przedwieśnia Stefana Żeromskiego.



Spichlerz w Kluczewsku

Drugi znajduje się w **Woli Swidzińskiej**. Nieco liczniej zachowały się dwory i pałace mruwane, najczęściej otoczone interesującymi parkami podworskimi. Najcenniejsze z nich to: XVIII-wieczny **dwór w Olesznie**, malowniczo położony na wyspie otoczonej fosą oraz w **Kwilinie**. Późniejsze, z przełomu XIX i XX wieku, znajdują się w **Bieganowie, Bichniowie, Radkowie, Moskorzewie, Chlewicach i Nienanowicach**. Z założeniami dworskimi związane są oczywiście zabudowania gospodarcze i przemysłowe. Ciekawych wrażeń dostarczą na pewno: holenderski **wiatrak w Krasocinie** oraz **spichlerz w Kluczewsku** zbudowany w stylu romantycznego neogotyku, obydwa z poł. XIX w.

Nierozzerwalnie związane z krajobrazem ziemi włoszczowskiej są także przydrożne kapliczki, krzyże i figury świętych. Najczęściej spotykane i najciekawsze są **rzeźby św. Jana Nepomucena** - chroniącego przed powodzią i utopieniem (Moskorzew, Włoszczowa, Kolonia Mrowina, Czarnca, Dąbie-Podlzie, Ślipia, Krasocin, Kwilina, Bieganowiec) oraz **św. Floriana** - patrona strażaków (Włoszczowa, Oleszno, Nienanowice, Krasocin).

